
Kyrkomötet
Tillsyns- och uppdragsutskottets betänkande 2009:7

Kyrkoordningen och FN:s barnkonvention

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motion 2009:75 där det föreslås att Kyrkostyrelsen ska få i uppdrag att ge förslag till ändringar i kyrkoordningen som möjliggör att barn vid lämplig ålder självständigt kan fatta beslut om dop och kyrkotillhörighet. Utskottet konstaterar att kyrkoordningens bestämmelser synes vara mer restriktiva när det gäller ungdomars självbestämmande än vad som ur rättslig synvinkel är nödvändigt. Det finns enligt utskottet anledning att ur olika synvinklar se över frågor om barns och ungdomars dop och kyrkotillhörighet. Resultatet av en sådan översyn bör inte fixeras i förväg. Utskottet föreslår därför att motion 2009:75 ska avslås samt att Kyrkostyrelsen ska få ett utredningsuppdrag i enlighet med vad utskottet har anfört.

Innehåll

Sammanfattning.....	1
Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut	3
Motionens förslag.....	3
Motion 2009:75 av Ola Isacsson och Dag Sandahl, Kyrkoordningen och FN:s barnkonvention	3
Bakgrund.....	3
Lagstiftning.....	3
Kyrkoordningen	4
Utskottets överväganden.....	5

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

TU 2009:7

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2009:75.
2. Kyrkomötet beslutar att uppdra åt Kyrkostyrelsen att utreda frågor om barns och ungdomars dop och kyrkotillhörighet i enlighet med vad utskottet har anfört.

Motionens förslag

Motion 2009:75 av Ola Isacsson och Dag Sandahl, Kyrkoordningen och FN:s barnkonvention

Kyrkomötet beslutar uppdra till Kyrkostyrelsen att till Kyrkomötet återkomma med förslag till ändringar i kyrkoordningen, som gör det möjligt för barn mellan 12 och 18 år, att vid lämplig ålder självständigt fatta beslut om dop och kyrkotillhörighet.

Bakgrund

Lagstiftning

I 6 kap. 11 § i föräldrabalken (1949:381) föreskrivs att vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör ett barns personliga angelägenheter. Vidare sägs att vårdnadshavaren i sitt handhavande av dessa frågor i takt med barnets stigande ålder och utveckling ska ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. Med barn avses den som inte har uppnått myndighetsåldern. Dessa bestämmelser i föräldrabalken är grundläggande i frågan om vårdnadshavarnas beslutanderätt beträffande barns kyrkotillhörighet. Utöver det allmänna stadgandet i föräldrabalken om hänsyn till barnets synpunkter och önskemål utifrån stigande ålder och utveckling finns i 4 § i lagen om trossamfund (1998:1593) särskilda bestämmelser om barnets inflytande när det gäller att tillhöra ett trossamfund. Där sägs att barn som har fyllt 12 år inte kan inträda i eller utträda ur ett trossamfund utan eget samtycke. Genom detta krav på samtycke har vårdnadshavarens bestämmanderätt enligt föräldrabalken begränsats.

De refererade bestämmelserna ger inte något entydigt besked om när ett barn självt kan besluta i frågor om inträde i eller utträde ur ett trossamfund. De klargör enbart från vilken ålder barnet ska ha ett medinflytande. Detta konstaterades också i proposition 1997/98:116 med förslaget till lag om trossamfund. I anslutning till Lagrådets yttrande över lagförslaget angav regeringen att man inte motsatsvis torde kunna dra slutsatsen att inte en underårig på egen hand själv kan besluta om inträde eller utträde, om hon eller han nått erforderlig mognad. I lagrådets yttrande sägs att i fråga om sådana högst personliga angelägenheter som trostillhörighet får det antas av allmänna rättsgrundsatser följa att exempelvis en 17-åring har möjlighet att träffa avgörandet på egen hand.

Med utgångspunkten i gällande rätt kan nog sägas att den som ännu inte är myndig, alltså ett barn i lagens mening, med stigande ålder och utveckling själv förfogar över frågan om han eller hon ska tillhöra ett visst trossamfund. Det går dock inte att ange en viss generell ålder när detta gäller för alla. Även om mognad och utveckling är relaterad till åldern är det också beroende av individuella faktorer.

FN:s barnkonvention

Som en av de första staterna ratificerade Sverige 1990 FN:s barnkonvention som fastställdes den 20 november 1989. Därmed förband sig Sverige att följa det som står i konventionen. Det har förts diskussioner om brister när det gäller att leva

upp till detta och det har funnits förslag om att göra barnkonventionen till svensk lag. Riksdagen har dock valt att inte bifalla förslag av detta slag.

När det gäller frågor om barns dop och kyrkotillhörighet är det primärt det som sägs i barnkonventionens artikel 14 som är av betydelse.

Artikel 14

1. Konventionsstaterna skall respektera barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.
2. Konventionsstaterna skall respektera föräldrarnas och i förekommande fall, vårdnadshavares rättigheter och skyldigheter att på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling ge barnet ledning då det utövar sin rätt.
3. Friheten att utöva sin religion eller tro får underkastas endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den allmänna sedligheten eller andra personers grundläggande fri- och rättigheter.

Kyrkoordningen

I kyrkoordningsskrivelsen till 1999 års kyrkomöte föreslog Svenska kyrkan centralstyrelse att då gällande bestämmelser om kyrkotillhörighet, vilka hade gällt sedan den 1 januari 1996, i huvudsak oförändrade borde föras över från kyrkolagen till kyrkoordningen. Kyrkomötet gjorde ingen annan bedömning. Bestämmelserna i kyrkoordningens kapitel 29 om kyrkotillhörighet överensstämmer därmed nästan helt med de tidigare föreskrifterna i 3 kap. i kyrkolagen (1992:300).

Frågan om barns inflytande i frågor om deras egen kyrkotillhörighet behandlades i relativt begränsad utsträckning i förarbetena till kyrkolagens bestämmelser om kyrkotillhörighet. I det kyrkliga utredningsarbete som låg till grund för bestämmelserna och som redovisades i betänkandet *Kyrkotillhörigheten i Svenska kyrkan* från 1993 konstaterades att det gällde en gräns på 15 år för samtycke vid in- eller utträde. Utan någon närmare diskussion föreslogs att den åldersgränsen skulle gälla även fortsättningsvis. När ärendet efter behandling av Kyrkomötet fördes vidare till riksdagen genom prop. 1994/95:226 *Kyrkotillhörighet i Svenska kyrkan* gjordes inte heller någon ändring av åldersgränsen. Regeringen fann att det i och för sig kunde finnas skäl för en sänkt åldersgräns men hänvisade i den frågan till en ny statlig utredning med uppdraget att se över samtliga åldersgränser för barn och ungdomar. Regeringen redovisade vad som sägs i FN:s barnkonvention och i andra internationella konventioner och angav att de ”föreslagna reglerna ger föräldrarna respektive vårdnadshavarna sådana rättigheter som faller inom ramen för de uppgifter som föräldrar tilläggs i de förut nämnda konventionerna.”

Förutsättningarna för bestämmelser om åldersgränsen för barns delaktighet i frågor kyrkotillhörighet ändrades genom de tidigare återgivna föreskrifterna i lagen om trossamfund. Eftersom det finns lagregler på denna punkt innehåller kyrkoordningen endast en erinran om vad som gäller enligt lagen om trossamfund, 3 och 5 §§ i 29 kap. i kyrkoordningen.

I 19 kap. 2 § i kyrkoordningen finns bestämmelser om vem som får döpas. Där sägs att ett barn får döpas när dess vårdnadshavare begär att barnet skall döpas till kyrkans tro. I remissyttrandena över kyrkoordningsförslaget lämnades vissa synpunkter på bestämmelserna om dop av barn. Domkapitlet Härnösand framförde att det ”från evangelisk utgångspunkt är [det] orimligt att ända till 18-årsdagen säga nej till ett barn som önskar att bli döpt när vårdnadshavaren/na inte samtycker till dopet”. Domkapitlet menade att en koppling kunde göras till åldersgränsen 12 år som gäller för bestämmelserna om kyrkotillhörighet. Centralstyrelsen motiverade sitt förslag på följande sätt.

Den som döps i Svenska kyrkans ordning blir upptagen i Svenska kyrkan enligt bestämmelser i 29 kap. 2 § kyrkoordningen. Enligt föreskrifter i 3 § lagen om trossamfund (1998:1593) skall den som är 12 år ha gett sitt samtycke vid inträde i ett trossamfund. Därmed finns en formell åldersgräns från vilken det krävs samtycke för att ett dop skall kunna ske. Föreskrifterna i lagen om trossamfund innebär också att för dem som är i åldern 12–18 år måste vårdnadshavarna/vårdnadshavaren ge sitt samtycke vid inträde i ett trossamfund och därmed också för att det skall kunna ske ett dop.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att dels avslå motion 2009:75, dels uppdrar åt Kyrkostyrelsen att utreda frågor om barns och ungdomars dop och kyrkotillhörighet i enlighet med vad utskottet har anfört.

Den reglering som finns i kyrkoordningen torde ge ungdomar ett mer begränsat inflytande än lagen kräver när de själva vill döpas i Svenska kyrkans ordning och tas upp som medlemmar i kyrkan. Ansvarsfördelningen mellan vårdnadshavare och deras barn i frågor av detta slag är reglerad i lag. Man kan dock inte alltid med stöd bara av lagstiftningen ange vad som gäller i ett enskilt fall. Till det som är otvetydigt hör att vårdnadshavare inte kan fatta beslut om inträde i eller utträde ur ett trossamfund för ett barn utan dess eget samtycke när det har fyllt 12 år. Någonstans i åldern mellan 12 och 18 år övergår sannolikt beslutanderätten helt till den unga själv. Det följer av det som Lagrådet och regeringen har anfört i propositionen med förslaget till lag om trossamfund. Det finns skäl att ifrågasätta Centralstyrelsens slutsats i kyrkoordningsskrivelsen till 1999 års kyrkomöte om att det följer av bestämmelserna i lagen om trossamfund att vårdnadshavarna måste ge sitt samtycke vid inträde i ett trossamfund för alla barn i åldern 12–18 år. När övergången till självbestämmande sker går dock inte att fixera i tiden eftersom det är en fråga som avgörs inte enbart utifrån stigande ålder utan även med hänsyn till barnets utveckling. Det är alltså varje individs förutsättningar som avgör vad som gäller i det enskilda fallet.

Svenska kyrkan kan, så länge det inte sker i strid med gällande lagstiftning, själv besluta om vilka regler som ska gälla beträffande dop och kyrkotillhörighet. Någon skyldighet att låta barn som uppnått viss ålder och mognad själva få besluta om dop i Svenska kyrkans ordning och om kyrkotillhörighet föreligger inte. Bestämmelserna på detta område i kyrkoordningen överensstämmer med vad som tidigare gällde enligt kyrkolagen. Dessa bestämmelser var i sin tur tillkomna efter att Sverige hade ratificerat FN:s barnkonvention och därmed förbundit sig att följa det som där sägs.

Vid utskottets överläggningar har framförts synpunkter såväl till stöd för nuvarande bestämmelser som för att man bör pröva om dessa bestämmelser kan och bör ändras.

De senaste decennierna är det allt fler ungdomar som döps i anslutning till att de konfirmeras. I fråga om konfirmationen finns i kyrkoordningen inte andra bestämmelser än att den som är döpt, tillhör Svenska kyrkan och själv vill det får konfirmeras, 22 kap. 2 §. Inte så sällan torde präster, måhända okunniga om gällande bestämmelser, hantera en begäran om konfirmation och dop på samma sätt. När ungdomar kommer och själva vill döpas och konfirmeras ser man det som självklart och helt i linje med kyrkans budskap att låta dem få del av det som kyrkan har att erbjuda, av evangelium i dess konkreta gestalter. Det blir nog inte alltid fråga om ett formellt inhämtande av vårdnadshavarnas tillstånd. Man kan

på goda grunder argumentera för att Svenska kyrkan inte ska vara mer restriktiv när det gäller att låta unga få del av dopet än vad som definitivt följer av gällande rätt. Utan att definitivt ta ställning till vad som kan bli slutresultatet finns det anledning för Kyrkomötet att ge i uppdrag åt Kyrkostyrelsen att närmare belysa vad som gäller i frågan om ungas självbestämmande när det gäller dop och kyrkotillhörighet samt pröva om det bör göras ändringar i kyrkoordningens bestämmelser på detta område.

Det kan å andra sidan hävdas att de bestämmelser som nu finns i kyrkoordningen bör finnas kvar. En ändring skulle medföra att präster måste göra bedömningen om den unga person det gäller uppnått en sådan mognad att han eller hon själv kan fatta beslut om dop och till fullo förstå dess konsekvenser. Enskilda präster kan också komma i situationen att de avgör vad som ska gälla i en tvist inom en familj. Gällande bestämmelser medför att Svenska kyrkan inte bidrar till en splittring mellan barn och föräldrar. Enligt vad som framkommit vid utskottets överläggningar ser företrädare för Svenska baptistsamfundet det som självklart att man där inte döper ungdomar under 18 år utan samtycke från deras vårdnadshavare. Det är av stor betydelse att kyrkan alltid, när det finns två vårdnadshavare, låter båda vårdnadshavarna vara delaktiga i beslut som rör barnen. En ändring av gällande bestämmelser bör om den är principiellt grundad innebära att man inte bara bejakar att ungdomar själva kan besluta om dop i Svenska kyrkans ordning och att tillhöra Svenska kyrkan. De ska då också självständigt få besluta om tillhörighet till sekter av olika slag och om konversion från eller till andra religioner.

Vår slutsats utifrån det som vi ovan redovisar är att det behövs ett fortsatt arbete med de frågor som motionen aktualiserar. Det behövs ytterligare kunskap om vad som faktiskt gäller och fördjupade reflektioner om vad som är en lämplig handlingslinje från Svenska kyrkans sida. Det går inte att på förhand fixera vad som ska bli resultatet av ett fortsatt arbete. Vi är därför inte beredda att föreslå Kyrkomötet att bifalla motion 2009:75. Motionen ska enligt vår mening istället avslås. Samtidigt bör dock Kyrkostyrelsen få i uppdrag att belysa och utreda frågor som har väckts genom motionen. I det arbetet krävs enligt vår bedömning bl.a. pastoral och familjerättslig kompetens. Arbetet bör i första hand avse följande.

- ♦ Klarläggande av de rättsliga förutsättningarna för en reglering i kyrkoordningen av barns och ungdomars dop och kyrkotillhörighet. Även andra frågor av religionsfrihetskaraktär som avser vårdnadshavarnas ansvar och unga människors möjligheter till självständiga ställningstaganden kan behöva belysas. Det är också av värde att se på hur andra kyrkor och trossamfund hanterar motsvarande förhållanden.
- ♦ Vad bör innefattas i en god och klok pastoral hantering av frågor om unga människors dop, kyrkotillhörighet och konfirmation, särskilt i de fall när det kan uppstå motsättningar mellan den ungas egen önskan och den familj och det sammanhang som han eller hon också tillhör?
- ♦ Om det visar sig vara möjligt och önskvärt bör förslag till ändringar i kyrkoordningens bestämmelser läggas fram.

Uppsala den 24 september 2009

På Tillsyns- och uppdragsutskottets vägnar

Erna Arhag, ordförande

Gunnar Edqvist, sekreterare

Beslutande: Erna Arhag, ordförande, Margareta Carlenius, Göte Karlsson, Kerstin Björk, Sigvard Raask, Birgitta Halvarsson, Christina Schnackenburg, Gunnel Wingård Mellqvist, Inger Lif, Lennart Kjellin, Sven-E. Kragh, Hans-Olof Andrén, Carina Etander Rimborg, Jan Erik Ågren och Åke Blomqvist.

TU 2009:7

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Sofija Pedersen Videke, Monica Köpsén, Sture Köhler, Jan-Olof Grönlund, Staffan Holmgren, Torbjörn Bolander, Emma Hedlundh, Febe Björklund, Karin Långström Vinge, Britta Broman, Bertil Murray och Inger Harlevi.

Biskoparna Hans-Erik Nordin och Antje Jackelén har deltagit i utskottets överläggningar.